

Беляєв О. В.

студент 2-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТУРИ В УРСР В ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ (1946–1953 р.)

Післявоєнний період в історії адвокатури характеризується нестачею кадрів, великими фінансовими складнощами, зниженням якості захисту прав та інтересів громадян і юридичних осіб, що пов'язано насамперед з наслідками війни. Простежується зростання довіри влади адвокатурі. У 1950-ті роки в пресі лунають заклики до закріплення права обвинуваченого мати захисника в стадії попереднього слідства, надання адвокатам можливості брати участь у засіданнях судів в наглядовій інстанції. З припиненням війни і переходом на мирні умови роботи головним завданням української адвокатури стає заповнення кадрами всіх вільних районів; підготовка і перепідготовка адвокатів (професійна та ідейно-політична); участь в організації роботи судів і трибуналів і надання допомоги суду і прокуратурі у справі проведення революційної законності; залучення всіх адвокатів у громадські роботи, особливо у виборчі кампанії з виборів до Верховної Ради СРСР (агітація). Масово-політична агітація та популяризація радянських законів виражалася в читанні лекцій і проведенні бесід з населенням на актуальні у той час теми: сталінська Конституція; міжнародний трибунал і його завдання; міжнародне становище; спадкове право; охорона соціалістичної власності; відповідальність за крадіжку, хуліганство та ін. (Доповідь оргбюро президії колегії адвокатів з 1 липня по 31 грудня 1945 Од. хр. 680. Л. 2–50). У перші повоєнні роки, коли політичні репресії знову стали набирати обертів, колегії адвокатів країни були піддані чисткам, що проводилися під приводом атестації. У результаті з адвокатури були остаточно вигнані члени, неугідні владі. Помітно підсилювся партійний вплив на організацію адвокатури. Стала значно підвищуватися відповідна ідеологічна підготовка, що дозволяло владі не сумніватися в надійності нових радянських адвокатів.

Після закінчення Великої Вітчизняної війни форми організації адвокатури України залишилися без істотних змін. Становлення адвокатури в цей період було незмінним з 16 серпня 1939 р., коли Рада Народних Комісарів СРСР затвердила Положення про адвокатуру.

У Положенні зазначалося, що колегії адвокатів надають юридичну допомогу у вигляді порад, довідок, роз'яснень тощо, складають заяви, скарги та інші документи на прохання громадян, установ, організацій і підприємств, беруть участь у судових процесах як захисники звинувачених, представники інтересів відповідачів та інших зацікавлених осіб. Визначало порядок прийому і виключення з членів колегій адвокатів. Необхідно зазначити, що підвищувалися вимоги до осіб, які вступали до адвокатури. Вказувалося, що членами колегій адвокатів можуть бути особи, які мають вищу юридичну освіту або закінчили юридичні школи — за наявності стажу практичної роботи в судових, прокурорських та інших органах юстиції не менше одного року; які не мають юридичної освіти, але пропрацювали не менше ніж три

роки суддями, прокурорами, слідчими або юрисконсультами. Особи, що закінчили юридичні школи, але не мали стажу практичної роботи в судових, прокурорських та інших органах юстиції, могли бути прийняті в колегію адвокатів стажистами. Прийом у члени колегії здійснювався президією колегії адвокатів (Святоцький О. Д., Михеєнко М. М. Адвокатура України. — К., 1997, — С. 57).

Положення встановлювало порядок виключення з членів колегії адвокатів. Підставами до цього могли бути: вчинення злочинів, вчинків, що ганьблять звання адвоката, порушення правил внутрішнього трудового розпорядку колегії адвокатів. Рішення президії про виключення, а також про відмову у прийомі в члени колегії могли оскаржуватися народному комісару юстиції республіки, а його рішення — наркому юстиції УСРР, рішення якого було остаточним. Члени колегії адвокатів не могли перебувати на службі в державних та громадських установах і підприємствах, за винятком осіб, які займали виборні посади у державних і громадських установах та організаціях, а також викладачів і наукових працівників.

Згідно з Положенням у всіх областях УСРР утворювалися колегії адвокатів, що були добровільними об'єднаннями осіб, котрі займались адвокатською діяльністю. Всі питання, пов'язані з організацією та діяльністю колегії адвокатів, вирішувалися загальними зборами та президією колегії.

Основними віхами розвитку адвокатури цього періоду були: кодифікація законодавства, що почалася на початку 50-х років. комплексна кодифікація законодавства УСРР проводилася кількома етапами. Головними її результатами стало видання республіканських кодексів, хронологічного зібрання чинних законів, систематичного зібрання чинних законів та Зводу законів УСРР. На змісті законів негативно позначалося те, що в основу законодавства УСРР не закладалися загальнолюдські цінності та принципи. Визначальною особливістю проведення кодифікації стало збереження союзних принципів, централізації законодавчого регулювання й уніфікації законодавства. У разі розходження закону союзної республіки із загальносоюзним діяв загальносоюзний закон. Тому говорити про національно-державну самобутність республіки чи реальне існування української системи права в цей період не доводиться. Водночас, прийняття кодексів як єдиних законодавчих актів, що будуються за визначеною системою; посилення ролі закону в системі державно-правових актів, що в цілому зміцнює правову систему, відзначаються як позитивні результати проведеної кодифікації (Там саме. — С. 58).

Складнощі розвитку адвокатури в даний період були обумовлені об'єктивними причинами. Насамперед, це закінчилося війна і важке відновлення країни після неї. Дані фактори спричинили за собою інші — брак кваліфікованих кадрів, великі фінансові труднощі, відсутність достатньої кількості та якості приміщень для нормальної роботи адвокатів та ін. Все це, в свою чергу, відбивалося на якості захисту прав та інтересів громадян і юридичних осіб. Однак, влада все більше довіряє адвокатурі і вже не сприймає її як ворожа дореволюційна буржуазна освіта, що спостерігалось в перші роки радянської влади.